

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
ΕΠΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ
ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΑΥΤΟΚΕΦΑΛΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ
ΠΕΡΙ ΤΗΣ Ι. ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΙΕΡΑΡΧΙΑΣ*

ΥΠΟ
ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΤΡΩΪ·ΑΝΟΥ
Ἐκτ. Καθηγητοῦ τοῦ Ἐκκλ. Δικαίου
ἐν τῇ Νομικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Ὑπὸ τὸν ὄρον «Ἱεραρχία» νοεῖται τὸ σύνολον τῶν ἐπισκόπων ἐκάστης ὀρθοδόξου θρησκευτικῆς κοινότητος, ἀποτελούσης νομικῶς ἐνιαῖον ὀργανισμὸν μὲ ἰδίαν διοικητικὴν διάρθρωσιν, δηλαδὴ ἐκάστης Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας. Κατὰ συνεκδοχὴν χρησιμοποιεῖται ὁ ὄρος καὶ πρὸς δῆλωσιν τοῦ ἐκ τῶν ἐπισκόπων τούτων συγκροτουμένου ὀργάνου τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὸ ὁποῖον κατὰ νομικὴν ἀκρίβειαν προσήκει ὁ τίτλος «Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας». Τρεῖς μορφᾶς εἶναι δυνατὸν θεωρητικῶς νὰ προσλάβῃ ἡ ὑπὸ τοῦ ὀργάνου τούτου ἄσκησις ἐκκλησιαστικῆς διοικητικῆς ἐξουσίας ἐν εὐρείᾳ ἐννοίᾳ. Κατὰ τὴν πρώτην μορφήν, συμφώνως πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ κανονικοῦ δικαίου διδασκόμενα

* Ἡ εἰς τὰς καταστατικὰς νομοθεσίας τῶν ἐπὶ μέρους Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν παραπομπὴ γίνεται ἐν τοῖς ἐπομένοις ὡς ἀκολουθῶς: 1. Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον εἰς Μητρ. Κίτρους Β α ρ ν ἄ β α Τ ζ ω ρ τ ζ ἄ τ ο υ, Οἱ βασικοὶ θεσμοὶ διοικήσεως τῶν Ὀρθοδόξων Πατριαρχείων, ἐν Ἀθήναις 1972, σ. 15 ἐπ. 2. Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας, αὐτόθι σ. 41 ἐπ. 3. Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων, αὐτόθι σ. 141 ἐπ. 4. Πατριαρχεῖον Ρωσίας, αὐτόθι σ. 167 ἐπ. 5. Πατριαρχεῖον Σερβίας, αὐτόθι σ. 189 ἐπ. 6. Πατριαρχεῖον Ρουμανίας, αὐτόθι σ. 271 ἐπ. 7. Πατριαρχεῖον Βουλγαρίας, αὐτόθι σ. 323 ἐπ. 8. Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας εἰς τοῦ αὐτοῦ, Οἱ νέοι βασικοὶ θεσμοὶ διοικήσεως τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας, ἐν Ἀθήναις 1973 (ὁ ἐνίοτε παραπεμπόμενος προϊσχύσας Βασικὸς Κανονισμὸς, ὅστις ἐκάλυπτε καὶ θέματα Ἑσωτερικοῦ Κανονισμοῦ, εὑρηται εἰς τὸ ἀνωτ. ὑπ' ἀριθμ. 1 μνημ. ἔργον σ. 111 ἐπ.). 9. Ἐκκλησία Κύπρου εἰς τοῦ αὐτοῦ, Οἱ βασικοὶ θεσμοὶ διοικήσεως τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, ἐν Ἀθήναις 1974. 10. Ἐκκλησία Πολωνίας εἰς τοῦ αὐτοῦ, Οἱ βασικοὶ θεσμοὶ διοικήσεως τῆς Αὐτοκεφάλου Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Πολωνίας, ἐν Ἀθήναις 1975. 11. Ἐκκλησία Ἀλβανίας εἰς τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Αὐτοκέφαλος Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἀλβανίας καὶ οἱ βασικοὶ θεσμοὶ διοικήσεως αὐτῆς, ἐν Ἀθήναις 1975. Προκειμένου περὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος αἱ παραπομπαὶ γίνονται εἰς τὰς διατάξεις τοῦ Ν. 590/1977 «Περὶ τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» (Φ.Ε.Κ. Α' 146).

μενα, ἀποτελεῖ ἡ Ἱεραρχία ὡς ἡ συνέλευσις πάντων τῶν Ἀρχιερέων μιᾶς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τὴν μόνην ἀνωτάτην αὐτῆς ἀρχήν.

Κατὰ τὴν δευτέραν μορφήν εἶναι μὲν ἀνωτάτη ἐκκλησιαστικὴ ἀρχή, ἀλλ' ὄχι καὶ ὁ ἀποκλειστικὸς φορεὺς τῆς ὑπερτάτης ἐν τινι αὐτοκεφάλῳ Ἐκκλησίας διοικητικῆς ἐξουσίας, ἥτις κατανέμεται μεταξὺ τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας καὶ ἄλλου συλλογικοῦ ὄργανου, περιλαμβάνοντος μεταξὺ τῶν μελῶν τοῦ ἐκτὸς τῶν ἐπισκόπων καὶ ἐκπροσώπου τῶν λοιπῶν βαθμίδων τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ.

Εἰς τὴν τρίτην τέλος μορφήν εἶναι συλλογικὸν διοικητικὸν ὄργανον αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας, εὐρείας συνθέσεως, συγκροτούμενον ἐξ ἐπισκόπων καὶ συγκαλούμενον περιοδικῶς καὶ κατ' ἀραιὰ χρονικὰ διαστήματα, πρὸς τὸ ὁποῖον ἀντιπαρτίθεται ἕτερον συνοδικὸν ὄργανον, ὀλιγομελοῦς συνθέσεως καὶ συνεχοῦς λειτουργίας. Τὸ τελευταῖον τοῦτο φέρει συνήθως τὴν ὀνομασίαν τῆς «Μικρᾶς» ἢ «Διαρκοῦς Συνόδου». Αὕτη μὴ προβλεπομένη ὑπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων ἐδημιουργήθη πρὸς κάλυψιν πρακτικῶν ἀναγκῶν καὶ ἡ πρώτη ἐμφάνισις αὐτῆς ἀνευρίσκεται εἰς τὴν ἐξειλιγμένην μορφήν τῆς Ἐνδημούσης Συνόδου Κωνσταντινουπόλεως¹. Αἱ μεταξὺ τῶν τριῶν μορφῶν διαφοραὶ πηγάζουσι ἐξ αὐτῶν τῶν διατάξεων, ἐφ' ὧν ἐκάστη τούτων ἐρείδεται καὶ ἐκδηλοῦνται τόσον εἰς τὴν σύνθεσιν, ὅσον καὶ εἰς τὰς ἀρμοδιότητας ἐκάστου συνοδικοῦ τύπου.

Ἐκ τῶν ἐνταῦθα ἐρευνημένων δώδεκα Πατριαρχείων καὶ Ὁρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν ὁ πρῶτος τύπος Συνόδου Ἱεραρχίας ἀπαντᾷ παρὰ τοῖς Πατριαρχείοις Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, ὡς καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Κύπρου. Εἰς τὰς Ἐκκλησίας ταύτας, ἐξαιρουμένου τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων, ἔπου ἕνεκα τῆς μοναστηριακῆς ὀργανώσεως αὐτοῦ, δοθέντος ὅτι τὸ βασικὸν συστατικὸν στοιχεῖον ἀποτελεῖ ἡ Ἀδελφότης τοῦ Παναγίου Τάφου ἔχουσα Ἠγούμενον τὸν Πατριάρχην, μετέχουν τῆς Συνόδου καὶ οἱ ὑπὸ τοῦ τελευταίου τούτου ὀριζόμενοι Ἀρχιμανδρίται², ἡ τυπικὴ σύνθεσις τῆς Ἱερᾶς Συνόδου περιλαμβάνει τοὺς προϊσταμένους τῶν ἐπαρχιῶν τῆς περὶ ἧς ἐκάστοτε πρόκειται Ἐκκλησίας ἐπισκόπους καὶ τὸν ἀντίστοιχον Πατριάρχην ἢ Ἀρχιεπίσκοπον³. Τὰ μέλη τῆς Συνόδου ἔχουν ὑποχρέωσιν

1. Ἡ ἀρχικὴ μορφή τῆς Ἐνδημούσης Συνόδου δὲν ἀπέρρευσε ἀπὸ τὰς ἀρχάς, αἱ ὁποῖαι σήμερον ἐπιβάλλουν τὴν ὑπαρξίν τῆς Διαρκοῦς Συνόδου. Βλ. περὶ αὐτῆς Β λ. Φ ε ι δ ᾱ, Ἐνδημούσα Σύνοδος. Γένεσις καὶ διαμόρφωσις τοῦ θεσμοῦ ἕχρι τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (451), Ἀθήναι 1971 (μετὰ πλουσίας βιβλιογραφίας).

2. Πατρ. Ἱεροσολύμων ἀρθρ. 4.

3. Πατρ. Ἀλεξανδρείας ἀρθρ. 2, Πατρ. Ἀντιοχείας ἀρθρ. 9, Ἐκκλ. Κύπρου ἀρθρ.

2. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ Ἐκκλησίᾳ ἐν ἀδυναμίᾳ συγκεντρώσεως ἀπαρτίας δύνανται νὰ κληθῶν ὑπὸ τοῦ προεδρεύοντος χωρεπίσκοπος, ἡγούμενος μονῆς ἢ Ἀρχιερεὺς μιᾶς τῶν ἐγγὺς Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν (ἀρθρ. 6).

συμμετοχῆς εἰς τὰς συνελεύσεις, ἢ ὑπαίτιος παραβίασις τῆς ὁποίας ἐπισύρει τὰς προβλεπομένας κανονικὰς κυρώσεις⁴.

Παρά τὸ γεγονός ὅτι εἰς τὰς προρρηθείσας 'Ἐκκλησίας ἢ 'Ιερά Σύνοδος ἀποτελεῖ τὴν ἀνωτάτην, ἀλλὰ καὶ τὴν μόνην ἐκκλησιαστικὴν ἀρχήν⁵, δὲν εὐρίσκεται αὕτη ἐν συνεχεῖ λειτουργίᾳ, ἀλλὰ συνέρχεται τακτικῶς μὲν ἅπαξ ἢ δις τοῦ ἔτους — τοῦλάχιστον ἐν 'Αλεξανδρείᾳ, 'Αντιοχείᾳ καὶ Κύπρῳ — ἐκτάκτως δὲ ὅσκις ὁ Πρόεδρος τῆς Συνόδου κρίνει τοῦτο ἀναγκαῖον ἢ ἐφ' ὅσον ζητηθῆ ὑπὸ ἐλάχιστου τινος ἀριθμοῦ συνοδικῶν μελῶν (μόνον ἐν 'Αντιοχείᾳ καὶ Κύπρῳ)⁶. Κατὰ τὰ ἐνδιάμεσα χρονικὰ διαστήματα ἀσκεῖται ἐν τοῖς πράγμασιν ἡ ἐκκλησιαστικὴ διοίκησις ὑπὸ τῶν προκαθημένων τῶν ἐν λόγῳ Αὐτοκεφάλων 'Ἐκκλησιῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἐξουσία ἐμφανίζεται τοιοιτοτρόπως σημαντικῶς ἠὺξημένη ἐναντι ἐκείνης, ἥτις ἀσκεῖται εἰς τὰς Αὐτοκεφάλους 'Ἐκκλησίας, τῶν ὁποίων οἱ καταστατικοὶ χάρται προβλέπουν παράλληλον λειτουργίαν καὶ ἄλλου ὄργανου. Ἐν τούτοις δέον ἐνταῦθα νὰ σημειωθῆ, ὅτι εἰς τὸ Πατριαρχεῖον 'Αλεξανδρείας προβλέπεται ἡ δυνατότης τῆς de facto συστάσεως 'Ιεράς τινος Συνόδου μειωμένης συνθέσεως διὰ τὰς τρεχούσας ἀνάγκας τῆς διοικήσεως (ἐξαιρουμένης τῆς ἐναντίον 'Αρχιερέως κινουμένης ἐκκλησιαστικῆς ποινικῆς δίκης), δοθέντος ὅτι ἐπιτρέπεται εἰς ἐπείγουσας περιπτώσεις ἢ λήψις ἐγκύρου ἀποφάσεως ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου καὶ δύο μόνον Μητροπολιτῶν⁷.

'Ἐξ ἐπόψεως ἀρμοδιότητων ἢ 'Ιερά Σύνοδος ἀποτελεῖ τὸν φορέα τῆς ἀνωτάτης ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας, ἐξαιρουμένων τῶν περιπτώσεων ἐκείνων, καθ' ἃς ἡ διεκπεραίωσις τοῦ συνόλου τῶν εἰς ὠρισμένον κύκλον ἀρμοδιότητος ἀνηκόντων ἔργων ἀνατίθεται εἰς εἰδικὸν ἐπὶ τοῦτο κατεστημένον ὄργανον, ὡς παρατηρεῖται ἐπὶ τῆς οικονομικῆς διαχειρίσεως, ἥτις διενεργεῖται ἐν τῷ Πατριαρχείῳ 'Αλεξανδρείας ὑπὸ τῆς Πατριαρχικῆς Οἰκονομικῆς 'Επιτροπῆς⁸, ἐν τῇ 'Ἐκκλησίᾳ τῆς Κύπρου ὑπὸ τῶν Θρονικῶν 'Επιτροπειῶν⁹ καὶ ἐν τῷ Πατριαρχείῳ 'Ιεροσολύμων ὡς πρὸς ὠρισμένους τομεῖς ὑπὸ τοῦ Μικτοῦ

4. Πατρ. 'Αλεξανδρείας ἄρθρ. 8, Πατρ. 'Αντιοχείας, προϊσχύσας Βασικὸς Κανονισμὸς ἄρθρ. 71, 'Ἐκκλ. Κύπρου ἄρθρ. 7.

5. Ἡ Γενικὴ 'Ορθόδοξος Συνέλευσις τοῦ Πατρ. 'Αντιοχείας (ἄρθρ. 44 Κανονισμοῦ τῶν Κοινοτικῶν Συμβουλίων) δὲν ἔχει ἀποφασιστικὴν ἀρμοδιότητα.

6. Πατρ. 'Αλεξανδρείας ἄρθρ. 6, 'Ἐκκλ. Κύπρου ἄρθρ. 3. Διὰ τὸ Πατρ. 'Αντιοχείας βλ. ἄρθρ. 63 προϊσχ. Κανονισμοῦ. 'Ο νέος καταλείπει τὴν ρύθμισιν τοῦ θέματος τοῦ χρόνου συγκλήσεως εἰς τὸν ἐκδοθησόμενον 'Ἐσωτ. Κανονισμὸν (ἄρθρ. 16).

7. Βλ. ἄρθρ. 11.

8. Βλ. ἄρθρα 1 ἐπ. τῆς Διατάξεως περὶ οικονομικῆς διαχειρίσεως τοῦ Πατριαρχείου 'Αλεξανδρείας.

9. 'Αρθρον 95. Τὸ ἄρθρ. 133 τοῦ Καταστ. Χάρτου τοῦ 1929 προέβλεπε τὴν σύστασιν καὶ «Κεντρικοῦ Μικτοῦ Συμβουλίου».

Συμβουλίου¹⁰. Ἐπιπροσθέτως ἐν ταῖς δύο πρώταις Ἐκκλησίαις ἡ Σύνοδος δὲν ἀποτελεῖ τὸ ἀνώτατον δικαιοδοτικὸν ὄργανον, δοθέντος ὅτι ἐν μὲν τῇ Κύπρῳ τὰ ἀδικήματα τῶν Ἀρχιερέων ἐκδικάζονται κατ' ἔφεσιν ὑπὸ «Μεΐζονος Συνόδου» περιλαμβανοῦσης ἐκτὸς τῶν μελῶν τῆς Ἱ. Συνόδου (πλὴν βεβαίως τοῦ κατηγορουμένου) καὶ ἀνὰ ἓνα ἐπίσκοπον ἐκ τῶν πρεσβυγενῶν Πατριαρχείων καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος¹¹, ἐν δὲ τῷ Πατριαρχεῖῳ Ἀλεξανδρείας ἐπὶ μὴ ὁμοφώνου καταδικαστικῆς κρίσεως ἐξενεχθείσης κατὰ Ἀρχιερέως, δέον τὰ μέλη τῆς Συνόδου νὰ ἀνέλθουν εἰς δώδεκα (ἐκτὸς τοῦ Προέδρου) διὰ τῆς προσκλήσεως Ἱεραρχῶν Δικαστῶν ἐκ τῶν λοιπῶν πρεσβυγενῶν Πατριαρχείων καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν Κύπρου καὶ Ἑλλάδος¹².

Αἱ περὶ τῆς λειτουργίας τῆς Συνόδου διαδικαστικαὶ διατάξεις τῶν ἀνωτέρω Ἐκκλησιῶν δὲν ἀφίστανται κατὰ τὰς γενικὰς αὐτῶν γραμμὰς οὐσιαστικῶς ἀλλήλων. Αἱ συνεδριάσεις τῆς Ἱ. Συνόδου, τακτικαὶ ἢ ἔκτακτοι, διευθύνονται ὑπὸ τοῦ οἰκείου Πατριάρχου ἢ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἀντιστοίχως, ἀναπληρουμένου ἐν περιπτώσει κωλύματος ὑπὸ ἄλλου συνοδικοῦ μέλους, ὅχι ὅμως κατ' ἀνάγκην καὶ τοῦ ἔχοντος τὰ πρεσβεῖα τῆς χειροτονίας¹³. Ἐπιφυλασσομένης τῆς πρὸς πλήρωσιν χηρεύοντος πατριαρχικοῦ ἢ ἀρχιεπισκοπικοῦ θρόνου ἀναγκαίως Συνόδου, ἐλλείπει ρητὴ διάταξις ἐπιτρέπουσα εἰς τοὺς συνοδικοὺς Ἀρχιερεῖς τὴν συγκρότησιν Συνόδου ἐξ ἰδίας καὶ μόνης πρωτοβουλίας, ἀνευ τῆς συμπράξεως τοῦ Προκαθημένου ἢ καὶ παρὰ τὴν θέλησιν τούτου¹⁴. Ὁ διὰ τὴν ὑπαρξίν ἀπαρτίας ἀπαραίτητος ἀριθμὸς μελῶν τῆς Συνόδου ποικίλλει εἰς τὰ ἐπὶ μέρους καταστατικά, κυμαινόμενος ἀπὸ τοῦ ἡμίσεος πλέον ἐνὸς τούτων (ὑπομιμνησκομένης τῆς ἀνωτέρω ἐν Ἀλεξανδρείᾳ

10. Ἄρθρα 10 ἐπ.

11. Ἄρθρ. 14. Κατὰ τὸ ἀρθρ. 23 τοῦ μὴ ἰσχύσαντος Κατ. Χάρτου τοῦ 1929 ἡ Μεΐζον Σύνοδος δικάζει εἰς ἀ' βαθμὸν καὶ διὰ τὴν συγκρότησίν της καλοῦνται ἀνὰ δύο ἐπίσκοποι ἐκ τῶν ἄλλων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν.

12. Ἄρθρ. 30.

13. Πατρ. Ἀλεξανδρείας ἀρθρα 10 καὶ 16, Πατρ. Ἀντιοχείας ἀρθρα 9 καὶ 17, Πατρ. Ἱεροσολύμων ἀρθρα 4 καὶ 6, Ἐκκλ. Κύπρου ἀρθρα 3 καὶ 4. Ἐν Κύπρῳ τὸν κωλυόμενον Ἀρχιεπίσκοπον ἀναπληροῖ «τῇ γνώμῃ αὐτοῦ» ὁ πρῶτος τῇ τάξει τῶν παρόντων, ἀλλ' ἐν τοῖς Πατριαρχείοις Ἀλεξανδρείας καὶ Ἱεροσολύμων ὁ ἀναπληρωτῆς τοῦ προέδρου τῆς Συνόδου ὀρίζεται ὑπὸ τούτου, μάλιστα δ' ἐν τῷ τελευταίῳ Πατριαρχεῖῳ δὲν εἶναι κἀν ἀνάγκη νὰ φέρῃ τὸν ἐπισκοπικὸν βαθμὸν (ἐφ' ὅσον τῆς Συνόδου μετέχουν καὶ Ἀρχιμανδριταί).

14. Ἐν τῷ νέῳ Καταστατικῷ Νόμῳ τοῦ Πατρ. Ἀντιοχείας δὲν ἐπανελήφθη (δὲν γνωρίζω ἀν θὰ περιληφθῆ εἰς τὸν Ἐσωτερικὸν Κανονισμόν) τὸ ἀρθρον 68 τοῦ παλαιοῦ, καθ' ὃ ἡ Σύνοδος κατὰ τὴν τακτικὴν συνέλευσίν της συνέρχεται αὐτοδικαίως, μὴ προσκαλουμένη, καὶ προεδρεῖται ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ Πατριάρχου ὑπὸ τοῦ ἔχοντος τὰ πρεσβεῖα τῆς ἀρχιερωσύνης.

ἰσχυούσης ἐξαιρέσεως) μέχρι τῶν δύο τρίτων αὐτῶν¹⁵. Ἡ ἀντιπροσώπευσις μέλους τῆς Συνόδου μόνον κατ' ἐξαιρέσειν ἐπιτρέπεται¹⁶. Αἱ ἀποφάσεις λαμβάνονται πάντοτε κατόπιν ψηφοφορίας, καθ' ἣν ὑπερισχύει ἡ γνώμη τῆς πλειονοψηφίας (ἡὑξημένης εἰς ἑνίας ρητῶς ὑπὸ τῶν καταστατικῶν ὀριζομένης περιπτώσεως)¹⁷ ἄλλως, ἐν ἰσοψηφίᾳ, ἡ γνώμη τοῦ προέδρου τῆς συνελεύσεως¹⁸. Σπανιώτατα ἀπαιτεῖται ἀπόλυτος ὁμοφωνία¹⁹ ἢ προσδίδεται καὶ πέρα τῶν περιπτώσεων ἰσοψηφίας ἡὑξημένη βαρῦτης εἰς τὴν ψῆφον τοῦ προκαθημένου, ὡς ἐν 'Αλεξανδρείᾳ ἐπὶ ἐκκλησιαστικῶν ποινικῶν ὑποθέσεων²⁰.

Πρὶν ἢ χωρήσωμεν εἰς τὴν περαιτέρω ἔρευναν τοῦ θέματος ἐπιβάλλεται νὰ γράψωμεν ὀλίγας λέξεις περὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου²¹, τὸ ὁποῖον ἐν ὄψει τοῦ διὰ μέσου τῶν αἰώνων διαμορφωθέντος καὶ ἰσχύοντος ἐν αὐτῷ συστήματος ὀργανώσεως καὶ διοικήσεως δὲν δύναται νὰ ἐνταχθῆ ἄνευ ἑτέρου εἰς τὴν, περὶ ἧς ἀμέσως κατωτέρω ὁ λόγος, ὁμάδα Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν. Τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως διοικεῖται, ὡς γνωστόν, ὑπὸ 12μελοῦς 'Ι. Συνόδου, τῆς ὁποίας μετέχουν ἐκ περιτροπῆς οἱ ἐπὶ τουρκικοῦ ἐδάφους ἔχοντες τὴν ἔδραν τῶν Μητροπολιτῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου. Διὰ τὴν συγκρότησιν Συνόδου ἀπαρτιζομένης ἐκ τοῦ συνόλου τῆς 'Ιεραρχίας τοῦ θρόνου τούτου, τ.ἔ. ἐκ πάντων τῶν προϊσταμένων τῶν ὀπουδήποτε (ἔχι μόνον ἐντὸς τῶν ὀρίων τῆς τουρκικῆς ἐπικρατείας) κειμένων ἐπαρχιῶν αὐτοῦ Μητροπολιτῶν, ὡς καὶ τῶν τούτοις ὑποκειμένων ἐπισκόπων, τοῦθ' ὅπερ, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, δὲν μαρτυρεῖται κατὰ τὰς τελευταίας ἑκατονταετίας, οὐδὲν ἀσφαλῶς κανονικὸν κώλυμα ὑφίσταται. Τούναντίον μάλιστα. Ἐν τούτοις ἡ πραγματοποίησις τῆς αὐτῆς συνελεύσεως, πλὴν ἄλλων ἐνδεχομένως δυσχερεῶν, τὰς ὁποίας θὰ ἀντεμετώπιζε, θὰ προσέκρουεν ἀσφαλῶς ἐπὶ τῆς ἐντόνου ἀντιδράσεως τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, αἱ ὁποῖαι, ὡς εἶναι πρόδηλον, οὐδόλως ἀνέχονται τὴν ἀνάμιξιν ἐπισκόπων ἐδρευόντων ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ εἰς τὰ τῆς διοικήσεως τοῦ Πατριαρχείου. Τοιουτοτρόπως ἡ 'Ι. Σύνοδος τῆς 'Ιεραρχίας,

15. Ἐν τοῖς Πατριαρχείοις 'Αλεξανδρείας (ἄρθρ. 11) καὶ Ἀντιοχείας (ἄρθρ. 64 προϊσχύσαντος νόμου) καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ Κύπρου ἀρκεῖ τὸ ἡμισυ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μελῶν ἡὑξημένον κατὰ ἓν. Ἐν Ἱεροσολύμοις (ἄρθρ. 14 § 2) ἀπαιτοῦνται τὰ 2/3 πλέον ἑνός.

16. Ἀντιπροσώπευσις προβλέπεται (προφανῶς δι' ἄλλου μέλους τῆς Συνόδου) ἐν τῷ Πατρ. 'Αλεξανδρείας (ἄρθρ. 9) ἐν περιπτώσει κωλύματος εἰς ἐκλογὴν Πατριαρχοῦ ἢ Μητροπολίτου.

17. Οὕτως ἐν τῷ Πατρ. 'Αλεξανδρείας τὰ 2/3 τοῦ συνόλου τῶν Μητροπολιτῶν ἐν τῇ περιπτώσει τοῦ ἄρθρ. 25.

18. Πατρ. 'Αλεξανδρείας ἄρθρ. 12, Πατρ. Ἱεροσολύμων ἄρθρ. 6 § 2, Ἐκκλ. Κύπρου ἄρθρ. 5 (πλὴν δικαστικῶν ὑποθέσεων, ἐνθα ἐπικρατεῖ ἡ ἐπιεικεστέρα γνώμη).

19. Ἐν 'Αλεξανδρείᾳ διὰ τοῦ ἄρθρ. 30 καὶ ἐν Κύπρῳ διὰ τοῦ ἄρθρ. 14.

20. Ἄρθρον 12.

21. Βλ. Μητρ. Κίτρος Β α ρ ν α β α, ἐνθ' ἀνωτ., R. P o t z, Patriarch und Synode in Konstantinopel [Kirche und Recht, 10], Wien [1971], σ. 122 ἐπ.

παρά τὸ θεωρητικῶς δυνατόν τῆς συγκλήσεώς της, δὲν δύναται νὰ καταλεγῆ μεταξὺ τῶν διοικητικῶν ὀργάνων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ὁ δεύτερος τύπος Συνόδου ἀπαντᾷ εἰς τὰς Αὐτοκεφάλους Ἐκκλησίας Πολωνίας καὶ Ἀλβανίας. Ἡ Ἱ. Σύνοδος εἰς τὰς Ἐκκλησίας ταύτας συγκροτεῖται ἐκ τοῦ Προκαθημένου (Ἀρχιεπισκόπου ἐν Ἀλβανία καὶ Μητροπολίτου ἐν Πολωνία) καὶ τῶν (τριῶν) ἐπαρχιούχων ἐπισκόπων²². Ἐν Ἀλβανία μέλος τῆς Ἱ. Συνόδου εἶναι καὶ ὁ βοηθὸς ἐπίσκοπος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου²³. Τὸ διοικητικὸν τοῦτο ὄργανον συγκαλεῖται τοῦλάχιστον ἅπαξ (Ἀλβανία) ἢ δις (Πολωνία) τοῦ ἔτους ὑπὸ τοῦ Προκαθημένου τῆς οἰκείας Ἐκκλησίας, ὅστις καὶ προεδρεύει τῆς Συνόδου, ἀναπληρούμενος ὑπὸ τοῦ ἔχοντος τὰ πρεσβεῖα τῆς Ἀρχιερωσύνης (Ἀλβανία) ἢ τοῦ ἐπὶ τοῦτο ἐκλεγομένου ἀναπληρωτοῦ (Πολωνία)²⁴. Ἡ ἀπαιτουμένη ἀπαρτία εἶναι ἡ συνήθης, αἱ δὲ ἀποφάσεις λαμβάνονται κατ' ἀμφοτέρα τὰ καταστατικά δι' ἀπλῆς πλειοψηφίας, ἐπικρατούσης ἐν ἰσοψηφίᾳ τῆς ψήφου τοῦ προέδρου²⁵. Πέρα τῆς Ἱ. Συνόδου λειτουργεῖ ἐν μὲν τῇ Ἐκκλησίᾳ Πολωνίας ἡ Γενικὴ Συνέλευσις, ἀποτελουμένη ἐκ πάντων τῶν Πολωνῶν ἐπισκόπων (ἐπαρχιούχων καὶ βοηθῶν) καὶ ἀντιπροσώπων τοῦ κλήρου καὶ τῶν πιστῶν, παρισταμένων καὶ κρατικῶν ὑπαλλήλων, ἐν δὲ τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀλβανίας τὸ Μικτὸν Συμβούλιον, ἀπαρτιζόμενον ἐκ τῶν ἐπαρχιούχων ἐπισκόπων καὶ ἐκ τεσσάρων λαϊκῶν, ἐνὸς ἐξ ἐκάστης ἐπισκοπῆς²⁶. Ἀμφοτέρα τὰ συλλογικὰ ταῦτα ὄργανα ρητῶς χαρακτηρίζονται ὡς ἀνώτατα ὑπὸ τῶν οἰκείων καταστατικῶν, συγκαλοῦνται δὲ ὑπὸ τοῦ Προκαθημένου ἐκάστης Ἐκκλησίας τὸ μὲν πρῶτον τοῦλάχιστον ἀνὰ 7ετίαν (μάλιστα δὲ μετὰ σύμφωνον γνώμην τῶν ἀρμοδίων κρατικῶν ὀργάνων), τὸ δὲ δεύτερον τοῦλάχιστον ἅπαξ τοῦ ἔτους.

Ἄμεσος συνέπεια τῆς ὑπάρξεως τῶν δύο τούτων ἀνωτάτων συλλογικῶν ὀργάνων τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὁ περιορισμὸς τῶν ἀρμοδιοτήτων τῆς Ἱ. Συνόδου κατὰ τὰ θέματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ὑπέχθησαν εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῶν δύο ἄλλων ὀργάνων. Οὕτως ἐν Πολωνία εἶναι μὲν ἡ Ἱ. Σύνοδος φορεὺς τῆς ἀνωτάτης διοικητικῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐξουσίας, ἀλλ' ὁ καθορισμὸς τῆς βασικῆς κατευθύνσεως τῆς ζωῆς τῆς Πολωνικῆς Ἐκκλησίας ἀνήκει εἰς τὴν Γενικὴν Συνέλευσιν, ἥτις, κατὰ ρητὴν ἐπιταγὴν, μόνον ἀπὸ τὴν Ἀγίαν Γραφήν, τὴν Ἱ. Παράδοσιν καὶ τὴν πολιτειακὴν νομοθεσίαν δεσμεύεται κατὰ τὴν ἐνάσκησιν τῆς κανονιστικῆς τῆς ἀρμοδιότητος²⁷. Ἐν Ἀλβανία ἐπιδιώκεται ἡ

22. Ἐκκλ. Πολωνίας ἀρθρ. 17 § 1, Ἐκκλ. Ἀλβανίας ἀρθρ. 10.

23. Ἀρθρον 28.

24. Ἐκκλ. Πολωνίας ἀρθρα 9, 17 §§ 2-3, Ἐκκλ. Ἀλβανίας ἀρθρα 12, 13 καὶ 14. Κατὰ τὸ τελευταῖον ἀρθρον ἡ σύγκλησις δύναται νὰ προκληθῆ καὶ δι' αἰτήσεως δύο μελῶν.

25. Ἐκκλ. Πολωνίας ἀρθρ. 17 § 4, Ἐκκλ. Ἀλβανίας ἀρθρ. 15.

26. Ἐκκλ. Πολωνίας ἀρθρα 29-32, Ἐκκλ. Ἀλβανίας ἀρθρα 45, 46 καὶ 49.

27. Ἀρθρ. 29 § 2.

σαφῆς διάκρισις μεταξύ τῶν ἀρμοδιοτήτων ἑκατέρου τῶν ὀργάνων, ἀλλ' ἡ ὑποδεστέρα θέσις τῆς Συνόδου εἶναι καὶ ἐκεῖ προφανής. Τὸ Μικτὸν Συμβούλιον εἶναι τὸ ἀνώτατον ὄργανον διὰ «πάσας τὰς διοικητικὰς καὶ οικονομικὰς ὑποθέσεις, ὡς καὶ διὰ πᾶσαν ἄλλην ὑπόθεσιν ἐμπίπτουσαν εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῆς 'Ιερᾶς Συνόδου». Μόνον εἰς θέματα ἀφορῶντα εἰς τὰ δόγματα, τοὺς κανόνας καὶ τὴν 'Ι. Παράδοσιν ὕστερεῖ τὸ Μικτὸν Συμβούλιον ἔναντι τῆς 'Ι. Συνόδου²⁸. Διὰ τοῦ περιορισμοῦ τούτου τῶν ἀρμοδιοτήτων τῆς Συνόδου εἰς τὰς ὡς ἄνω δύο χώρας ἐπιδιώκεται προφανῶς ἡ ἐπέκτασις καὶ ἡ ἐνίσχυσις τῆς κρατικῆς ἐποπτείας —παρὰ τὸν ἐκεῖ κρατοῦντα χωρισμὸν 'Εκκλησίας καὶ Πολιτείας—, διότι ἡ ἐκδήλωσις κρατικῆς παρεμβάσεως κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν αἰρετῶν μελῶν, ἰδίως τῶν λαϊκῶν, δύναται εὐχερῶς νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν ἀνάδειξιν ὡς μελῶν τῶν, περὶ ὧν ἀνωτέρω ὁ λόγος, ὀργάνων προσώπων ἀπολαυόντων τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Κυβερνήσεως καὶ μόνον καὶ τὰ συμφέροντα ταύτης ὑπηρετούντων.

Ἡδη εἰσερχόμεθα εἰς τὴν μελέτην τῆς ομάδος τῶν Αὐτοκεφάλων 'Εκκλησιῶν, εἰς τὰς ὁποίας παραλλήλως λειτουργοῦν ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ συνοδικοῦ συστήματος διοικήσεως δύο συνοδικὰ ὄργανα, ἐν εὐρείας καὶ ἐν περιορισμένης συνθέσεως. Ἡ ἔρευνα τῆς συνοδικῆς ταύτης μορφῆς δεῖται ἐκτενεστέρας ἢ αἰ προηγηθεῖσαι ἀναπτύξεως, ἔνεκα τῆς ἀπὸ τε θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς ἐπόψεως ἠϋξημένης σπουδαιότητος αὐτῆς, λόγῳ τοῦ ὅτι ἐνταῦθα ἐρευνῶνται καὶ ἀναλύονται τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς 'Ιεραρχίας ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ὡσαύτως διοικητικὰς ἀρμοδιότητος ἀσκοῦσαν Διαρκῆ Σύνοδον, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ γεγονός ὅτι τὸ δυαδικὸν τοῦτο σύστημα ἀπαντᾷ παρ' Ὀρθοδόξοις 'Εκκλησίαις ἐχούσαις μεγάλον ἀριθμὸν πιστῶν, τοῦθ' ὅπερ διευκολύνει τὴν παρατήρησιν τῆς λειτουργίας τοῦ θεσμοῦ τούτου καὶ τὴν συναγωγὴν τῶν σχετικῶν συμπερασμάτων.

Ἡ ὑπὸ ἐξέτασιν συνοδικὴ μορφή προβλέπεται ὑπὸ τῶν καταστατικῶν χαρτῶν τῶν Πατριαρχείων Ρωσίας, Σερβίας, Ρουμανίας καὶ Βουλγαρίας καὶ τῆς 'Εκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἡ 'Εκκλησία τῆς Ρωσίας ὁμως δὲν θὰ ἔπρεπε κατὰ νομικὴν ἀκριβολογίαν νὰ ἀναφερθῇ ἐνταῦθα, διότι μεταξύ αὐτῆς καὶ τῶν λοιπῶν 'Εκκλησιῶν τῆς κατηγορίας ταύτης ὑφίσταται ἡ ἐξῆς διαφορὰ. Ὑπερτάτη ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ ἐν Ρωσίᾳ εἶναι ἡ Τοπικὴ Σύνοδος, ἥτις περιλαμβάνει ἐπισκόπους, ἄλλους κληρικούς μὴ φέροντας τὸν τρίτον τῆς ἱερωσύνης βαθμὸν, ὡς καὶ λαϊκούς ἔτι καὶ συγκαλεῖται ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου κατ' ἀκανόνιστα χρονικὰ διαστήματα «ἐφ' ὅσον ὑπάρχῃ δυνατότης», κατὰ τὴν διατύπωσιν τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τοῦ Ρωσικοῦ Πατριαρχείου. Τὸ αὐτὸ νομοθετικὸν κείμενον παρέχει περαιτέρω εἰς τὸν Πατριάρχην τὴν εὐχέρειαν τῆς κατόπιν ἀδείας τῆς Κυβερνήσεως συγκλήσεως Συνόδου τῶν Ἀρχιερέων, ἥτοι

28. Ἄρθρα 45, 47 καὶ 48· πρβλ. καὶ ἄρθρ. 11.

Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας, «πρὸς ἐπίλυσιν σπουδαίων τρεχόντων ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων»²⁹. Κατὰ συνέπειαν τὸ διοικητικὸν τοῦτο ὄργανον τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας, μὴ συνερχόμενον περιοδικῶς καὶ μὴ ἀποτελοῦν — εἰμὴ εἰς ὅλως περιορισμένην κλίμακα — φορέα τῆς ἀνωτάτης ἐκκλησιαστικῆς διοικητικῆς ἐξουσίας, δὲν ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὰς Συνόδους τῆς Ἱεραρχίας τῶν Ἐκκλησιῶν Σερβίας, Ρουμανίας, Βουλγαρίας καὶ Ἑλλάδος καὶ ἀποτελεῖ ἐνδιάμεσον τύπον μεταξὺ δευτέρας καὶ τρίτης μορφῆς, μὴ ἀνήκον κατ' ἀκρίβειαν εἰς οὐδετέραν τούτων. Παρὰ ταῦτα ἐντάσσεται εἰς τὴν παρούσαν κατηγορίαν διὰ λόγους συστηματικούς, χάριν δηλαδή τῆς πληρότητος τῆς συγκρίσεως μεταξὺ τῶν δύο συνοδικῶν ὀργάνων. Σημειωτέον ὅτι καὶ τῶν λοιπῶν τριῶν νεωτέρων Πατριαρχείων αἱ καταστατατικαὶ νομοθεσίαι προβλέπουν τὴν λειτουργίαν ἀνωτάτων διοικητικῶν ὀργάνων ἐκ κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, μὲ οἰκονομικὰς κυρίως ἀρμοδιότητας (βλ. κατωτέρω). Ἀλλὰ τὸ ἐντεῦθεν διαμορφούμενον σύστημα ἐν τῇ Σερβικῇ, Ρουμανικῇ καὶ Βουλγαρικῇ Ἐκκλησίᾳ διαφέρει οὐσιωδῶς τοῦ ἐν τῇ Ρωσικῇ ἰσχύοντος, διότι τὰ κληρικολαϊκὰ ὄργανα τῶν τριῶν Πατριαρχείων ἔχουν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Ρωσικὴν Τοπικὴν Σύνοδον, σαφῶς καθωρισμένον κύκλον ἀρμοδιοτήτων, διὰ τῶν ὁποίων περιορίζονται αἱ ἀρμοδιότητες τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας, ὡς ἀνωτάτου ὀργάνου διοικήσεως ἐκάστου τῶν Πατριαρχείων τούτων, καὶ ὄχι τῆς Διαρκοῦς Συνόδου, ὡς ἐν Ρωσίᾳ, ὅπου κατὰ τὰ προδιαληφθέντα ἡ Ἱεραρχία σπανίως συγκαλεῖται.

Παρὰ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας δέον νὰ περιλαμβάνῃ ἐξ ὀρισμοῦ τὸ σύνολον τῶν Ἀρχιερέων ὀρισμένης Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας, ἐν τῇ πράξει διαφέρει ἡ σύνθεσις τοῦ ὀργάνου τούτου παρ' ἐκάστη τῶν ἀνωτέρω Ἐκκλησιῶν. Ἐνίοτε δὲ ἐντὸς τῶν κόλπων μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς Ἐκκλησίας διαφέρει ἡ σύνθεσις κατὰ περίπτωσιν. Οὕτως ἐν Σερβίᾳ ἡ Σύνοδος συντίθεται ἐκ πάντων τῶν ἐν ἐνεργείᾳ Ἀρχιερέων, ἐπὶ δὲ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Σέρβου Πατριάρχου καὶ ἐκ τῶν βοηθῶν ἐπισκόπων (μετ' ἀποφασιστικῆς ψήφου)³⁰. Ἐν Ρουμανίᾳ ἐκ τῶν ἐν ἐνεργείᾳ Μητροπολιτῶν, τῶν ἐπαρχιακῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν πρὸς τούτους ἐξομοιουμένων βοηθῶν ἐπισκόπων, τῶν φερόντων τὸ ἀξίωμα τοῦ πατριαρχικοῦ Ἐπιτρόπου³¹. Ἐν Βουλγαρίᾳ ἐκ τοῦ συνόλου τῶν ἐν ἐνεργείᾳ Μητροπολιτῶν, ἐξαιρουμένων τῶν συνελεύσεων, καθ' ἃς μέλλουν νὰ συζητηθοῦν θέματα ἀφορῶντα εἰς τὸ δόγμα ἢ τὴν λατρείαν, ὅτε μετέχουν πάντες, ἤτοι καὶ οἱ μὴ πλέον ἐν ἐνεργείᾳ Ἀρχιερεῖς³². Τέλος ἐν Ἑλλάδι ἡ Ἱ. Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας συγκροτεῖται ἐκ πάντων τῶν διαποιμαινόντων μη-

29. Ἄρθρ. 7.

30. Ἄρθρα 44, 47 καὶ 56.

31. Ἄρθρ. 11.

32. Ἄρθρα 6 καὶ 109.

τροπόλεις 'Αρχιερέων³³. Συνοφίζοντες τὰς περὶ συγκροτήσεως τῆς Συνόδου τῆς 'Ιεραρχίας διατάξεις τῶν ἐπὶ μέρους νομοθεσιῶν παρατηροῦμεν ὅτι ἡ κοινὴ γραμμὴ τούτων συνίσταται εἰς τὴν συμμετοχὴν τῶν ἐν ἐνεργείᾳ 'Αρχιερέων, τῶν ἐχόντων τὴν διοίκησιν ἐκκλησιαστικῶν ἐπαρχιῶν, κατ' ἐξάρισιν δὲ καὶ τῶν σχολαζόντων ἢ τῶν τιτουλαρίων ἐπισκόπων.

Ὡς εἶναι αὐτονόητον, ἡ συμμετοχὴ εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς Συνόδου τῆς 'Ιεραρχίας εἶναι ὑποχρεωτικὴ διὰ τοὺς καλουμένους εἰς ταύτας. Μέρος ὅμως τῶν σχετικῶν διατάξεων προβλέπει τὴν, συνήθως κατόπιν ἀδείας τοῦ σώματος, ἀπαλλαγὴν ἕνεκα σπουδαίου τινὸς λόγου ἀπὸ τῆς ὑποχρέωσως ταύτης καὶ τὴν κατ' ἀκολουθίαν μὴ ἐπιβολὴν τῆς ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει ἀπειλούμενης κανονικῆς ποινῆς³⁴.

Εἰς πάσας τὰς περὶ ὧν ὁ λόγος 'Εκκλησίας ἡ Σύνοδος τῆς 'Ιεραρχίας δὲν εἶναι ὄργανον ἐν συνεχεῖ λειτουργίᾳ εὐρισκόμενον, ἀλλὰ συνερχόμενον περιοδικῶς εἰς τακτικὰς ἢ ἐκτάκτους συνελεύσεις. Τῶν τακτικῶν ὁ χρόνος προσδιορίζεται ἐπακριβῶς εἰς ἕνια τῶν καταστατικῶν, ὡς τῆς Βουλγαρίας ('Ιούνιος καὶ Νοέμβριος)³⁵ καὶ τῆς 'Ελλάδος (1 'Οκτωβρίου)³⁶. Ἐν τῷ καταστατικῷ τῆς Ρουμανικῆς 'Εκκλησίας ὀρίζεται ἀπλῶς, ὅτι συνέρχεται τακτικῶς ἅπαξ τοῦ ἔτους ἄνευ ἐγγυτέρου προσδιορισμοῦ τοῦ χρόνου συγκλήσεως³⁷. Ἐκ τῆς ὅλης ὅμως οἰκονομίας τοῦ κειμένου ἀγόμεθα εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι οὗτος καθορίζεται διὰ συμφωνίας τῶν ἀρμοδίων ἐκκλησιαστικῶν (Πατριάρχου, Διαρκοῦς Συνόδου) καὶ πολιτειακῶν ὀργάνων. Τέλος ἐν Σερβίᾳ τὸν χρόνον τῆς ἢ τῶν τακτικῶν συνελεύσεων ὀρίζει ἡ Διαρκὴς Σύνοδος³⁸. Ὡς πρὸς τὰς ἐκτάκτους συνελεύσεις τὸ καταστατικὸν τῆς Ρουμανικῆς 'Εκκλησίας διαλαμβάνει, ὅτι αὗται συγκαλοῦνται ἐφ' ὅσον παρίσταται ἀνάγκη. Ἐπὶ τοῦ τελευταίου τούτου δέον νὰ παρατηρηθῇ ὅ,τι καὶ ἐπὶ τοῦ καθορισμοῦ τοῦ χρόνου

33. "Ἀρθρ. 3 Ν. 590/1977. Εἰς τὸ προϊσχυσαν δικαίον ἐπὶ ζητημάτων γενικῆς ἐκκλησιαστικῆς φύσεως προεβλέπετο ἡ δι' ἀποφάσεως τῆς Ι.Σ.Ι. κλήσις καὶ συμμετοχὴ καὶ τῶν μὴ ἐν ἐνεργείᾳ 'Αρχιερέων, κατὰ μὲν τὸν Ν. 671/1943 (ἄρθρ. 3) μετὰ ψήφου, κατὰ δὲ τὸ Ν.Δ. 126/1969 (ἄρθρ. 7) ἄνευ ψήφου. Κατὰ τὴν ἰσχύουσαν νομοθεσίαν εἶναι δυνατὸν νὰ κληθῇ καὶ σχολάζων 'Αρχιερεὺς κατ' ἐφαρμογὴν τοῦ ἄρθρ. 25 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1/1977 Κανονισμοῦ τῆς 'Ι. Συνόδου (ψηφισθέντος κατ' ἐξουσιοδότησιν τῶν ἄρθρων 4 ἐδ. ια' καὶ 6§5 τοῦ Ν. 590/1977), πλὴν ὁ οὗτω κληθεὶς δὲν δύναται νὰ μετὰσχη τῶν συζητήσεων, διότι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει εἶναι προσβλητὰ ἐπὶ ἀκυρώσει αἱ σχετικαὶ ἀποφάσεις λόγῳ κακῆς συνθέσεως τοῦ ὄργανου (βλ. π.χ. Σ. τ. Ε. 215-216/1967, 1045/1972, 1733/1973).

34. Πατρ. Σερβίας ἄρθρα 48 § 2 (δι' ἐκλογὴν Πατριάρχου) καὶ 105 (δι' ἐκλογὴν 'Αρχιερέως), Πατρ. Βουλγαρίας ἄρθρ. 26, 'Εκκλησία τῆς 'Ελλάδος ἄρθρα 6 § 3 Ν. 590/1977 καὶ 6 Κανονισμοῦ ὑπ' ἀριθ. 1/1977 'Ι. Συνόδου.

35. "Ἀρθρ. 115.

36. "Ἀρθρ. 6 § 1 Ν. 590/1977.

37. "Ἀρθρ. 12.

38. "Ἀρθρ. 59.

τῆς ἐτησίας τακτικῆς συνελεύσεως, ὅτι δηλαδή ἡ σχετικὴ κρίσις ἐπαφίεται εἰς τοὺς ἀρμοδίους ἐκκλησιαστικούς καὶ πολιτειακούς παράγοντας. Ἐν πάσῃ ὁμως περιπτώσει ἡ ἑναρξίς καὶ λήξις τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνόδου, εἴτε τακτικῶς εἴτε ἐκτάκτως συνερχομένης, πραγματοποιεῖται δι' ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ Ὁρησκευμάτων. Ἐν Βουλγαρίᾳ δύνανται ἡ Ἱεραρχία νὰ συγκληθῇ ἐκτάκτως, ὡσάκις κρίνουν τοῦτο ἀναγκαῖον ὁ Πατριάρχης ἢ ἡ Διαρκὴς Σύνοδος ἢ ζητήσουν οἱ ἡμίσεις τῶν ἐν ἐνεργείᾳ Ἀρχιερέων. Κατόπιν πρωτοβουλίας τοῦ προέδρου τῆς Ι.Σ.Ι. ἢ ἀποφάσεως τῆς Διαρκούς Συνόδου ἢ αἰτήσεως τοῦ 1/3 τῶν ἐν ἐνεργείᾳ Μητροπολιτῶν δύνανται καὶ κατὰ τὸ ἐλληνικὸν καταστατικὸν νὰ ἔχωμεν ἕκτακτον σύνοδον τῆς Ἱεραρχίας³⁹. Ἀνακεφαλαιοῦντες κατὰ συνέπειαν τὰς σχετικὰς διατάξεις παρατηροῦμεν ὅτι εἰς τὰς περὶ ὧν ὁ λόγος Αὐτοκεφάλους Ἐκκλησίας ἢ Διαρκὴς Συνόδου πάντοτε δικαιούται νὰ προκαλέσῃ ἕκτακτον σύγκλησιν τῆς Ἱεραρχίας· ἐνίστε ὁμως ἐπηρεάζει αὕτη καὶ τῆς τακτικῆς συνόδου τὸν χρόνον.

Συμμετοχὴ τῆς Πολιτείας εἰς τὴν σχετικὴν διαδικασίαν μόνον ἐν Ρουμανίᾳ παρατηρεῖται, εἰς τὴν ὁποίαν δέον νὰ προστεθῇ καὶ ἡ Ρωσία, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἐπιφύλαξιν τῶν ἀνωτέρω γραφέντων ὡς πρὸς τὴν φύσιν τῆς Ρωσικῆς Ἱεραρχίας. Ἡ παλαιότερον προβλεπομένη ἐπέμβασις τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Ὁρησκευμάτων ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς προκλήσεως (Βασιλικῶ) Διατάγματος περὶ ἐκτάκτου συγκλήσεως τῆς Ἱεραρχίας κατηργήθη ἀπὸ τινος χρόνου⁴⁰. Ὁμοίως κατηργήθη καὶ ἡ συμμετοχὴ τοῦ πολιτειακοῦ παράγοντος κατὰ τὰς ἐργασίας τῆς Συνόδου, προβλεπομένη κατὰ τὸ παρελθὸν παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸν τύπον τῆς ὑποχρεωτικῆς, ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος τῶν ληφθσομένων ἀποφάσεων, προσκλήσεως πρὸ μὲν τοῦ ἔτους 1969 τοῦ Κυβερνητικοῦ Ἐπιτρόπου (παλαιότερον Ἐπιτρόπου τῆς Ἐπικρατείας), μετὰ δὲ τὸ ἔτος τοῦτο τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Ὁρησκευμάτων⁴¹. Κατάλοιπον τοῦ θεσμοῦ τούτου ἀποτελεῖ ἡ ὑποχρέωσις προσκλήσεως τοῦ αὐτοῦ ὡς ἄνω Ὑπουργοῦ, ὅπως μετάσχῃ τῆς συνελεύσεως τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὡσάκις αὕτη πρόκειται νὰ ἐκλέξῃ Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν⁴². Γενικὸν δικαίωμα τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ νὰ παρί-

39. Περὶ ἐκτάκτου συνελεύσεως τῆς Ἱεραρχίας βλ. Πατρ. Σερβίας ἀρθρ. 59, Πατρ. Ρουμανίας ἀρθρα 12 καὶ 13, Πατρ. Βουλγαρίας ἀρθρ. 115 καὶ ἐν Ἑλλάδι ἀρθρ. 6 § 1 Ν. 590/1977.

40. Τοιοῦτον διάταγμα προεβλέπετο ὑπὸ τοῦ ἀρθρ. 3 τοῦ Ν. 671/1943, ὡς μεταγενεστέρως ἐτροποποιήθη, ὅπου κατηργήθη ἀρχικῶς διὰ τοῦ ἀρθρ. 8 τοῦ Ν.Δ. 126/1969 καὶ ἐν συνεχείᾳ, μετὰ τὴν ἐπαναφορὰν ἐν ἰσχύι τοῦ Ν. 671, διὰ τοῦ ἀρθρ. 6 § 1 τοῦ Ν. 590/1977.

41. Βλ. ἀρθρα 11 τοῦ Ν. 671/1943, 9 τοῦ Β.Δ. τῆς 16/17.12.1959 καὶ 11 τοῦ Ν.Δ. 126/1969. Ἡ κατάργησις συνετελέσθη διὰ τοῦ ἀρθρ. 3 τοῦ Ν.Δ. 87/1974.

42. Ἀρθρ. 13 § 1 Ν. 590/1977.

σταται κατά τὰς συνεδρίας τῆς 'Ιεραρχίας καὶ νὰ λαμβάνη μέρος εἰς τὰς συζητήσεις καθιεροῦται μόνον ὑπὸ τοῦ καταστατικοῦ τῆς Ρουμανικῆς 'Εκκλησίας⁴³. 'Επὶ τῶν λοιπῶν 'Εκκλησιῶν, θεωρητικῶς τοῦλάχιστον, δὲν ἀπαντᾷ τὸ φαινόμενον τοῦτο, τοῦ ὁποῦ τοῦ πλεονεκτήματα, ἡ ἐξασφάλις δηλονότι τῆς στενοτέρας μετὰ τῆς Πολιτείας συνεργασίας, ὑπολείπονται σημαντικῶς τῶν ἀντιστοίχων μειονεκτημάτων, δηλαδή τοῦ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων κρατικοῦ παρεμβατισμοῦ.

Αἱ διαδικαστικαὶ διατάξεις, διάφοροι εἰς ἀριθμὸν καὶ ἔκτασιν παρ' ἐλάχιστη Αὐτοκεφάλῳ 'Εκκλησίᾳ καὶ εἰς διάφορον ἐκάστοτε κείμενον, ἄλλοτε εἰς αὐτὸν τοῦτον τὸν Καταστατικὸν Χάρτην καὶ ἄλλοτε εἰς κατ' ἐξουσιοδότησιν τοῦτου ἐκδοθέντας Κανονισμοὺς, ἔχουν πλεῖστα κοινὰ σημεῖα. Οὕτω τὸ ἔγκυρον τῆς συγκεντρώσεως προϋποθέτει τὴν ὑπαρξίν ἀπαρτίας, διὰ τὴν ὁποίαν ἀπαιτεῖται κατὰ κανόνα ἡ παρουσία τῆς πλειονότητος τῶν μελῶν ἢ τοῦλάχιστον τοῦ ἡμίσεος. Εἰς εἰδικὰς περιπτώσεις ἠϋξημένης σημασίας (ὡς ἐν Σερβίᾳ ἐπὶ ἐκλογῆς ἐπισκόπων ἢ ἐν 'Ελλάδι ἐπὶ ἐκλογῆς 'Αρχιεπισκόπου) τὸ minimum τοῦτο τοποθετεῖται ὑψηλότερον⁴⁴. Περαιτέρω αἱ ἀποφάσεις λαμβάνονται ἀνεξαιρέτως διὰ ψηφοφορίας, κατὰ τὰς περιστάσεις μυστικῆς ἢ φανεραῶς⁴⁵, καθ' ἣν κατὰ κανόνα ὑπερισχύει ἡ γνώμη τῆς (ἀπλῆς) πλειονοψηφίας, πλὴν ὠρισμένων, διαφόρων κατὰ 'Εκκλησίαν θεμάτων, ἐφ' ὧν ἀπαιτεῖται ἠϋξημένη πλειονοψηφία ἢ, ἔτι σπανιώτερον, παμψηφία. 'Επὶ ἰσοψηφίας καθιεροῦται γενικῶς πρὸς ἄρσιν τοῦ ἐντεῦθεν ἀδιεξόδου ἢ ἐπικράτησις τῆς ἀπόψεως, ὑπὲρ ἧς ἐτάχθη ὁ πρόεδρος τῆς συνελεύσεως⁴⁶. Δοθέντος ὅμως ὅτι, πλὴν

43. "Άρθρ. 14 § 3.

44. Περὶ τῆς ἀπαρτίας βλ. Πατρ. Σερβίας ἄρθρα 43 § 1, 60 § 1 καὶ 105 § 2, Πατρ. Ρουμανίας ἄρθρ. 14 § 1, Πατρ. Βουλγαρίας ἄρθρ. 114 καὶ 'Εκκλησία τῆς 'Ελλάδος ἄρθρα 6 § 3 καὶ 13 § 2 τοῦ Ν. 590/1977 καὶ 5 τοῦ Κανονισμοῦ ὑπ' ἀριθ. 1/1977 τῆς 'Ι. Συνόδου.

45. Κατὰ κανόνα δὲν προσδιορίζεται εἰς τὰ Καταστατικὰ τὸ εἶδος τῆς ψηφοφορίας, δοθέντος ὅτι ἡ ρύθμισις τοιούτων διαδικαστικῶν θεμάτων γίνεται διὰ τῶν 'Ἐσωτερικῶν Κανονισμῶν. Μόνον τὸ Σερβικὸν Καταστατικὸν ὀρίζει ἐν ἄρθρῳ 105 § 3 ὅτι ἐπὶ ἐκλογῆς 'Αρχιερέως ἡ ψηφοφορία εἶναι μυστικῆ, ἐξ οὗ δὲν δύναται νὰ συναχθῆ κατ' ἀνάγκην ὅτι αὕτη ἐπὶ πασῶν τῶν λοιπῶν περιπτώσεων εἶναι φανερά. Πάντως τὸν κανόνα ἀποτελεῖ ἡ φανερά ψηφοφορία, ὡς προκύπτει ἐκ τῆς γενικῆς προβολῆς τῆς ἀρχῆς, ὅτι ἐν ἰσοψηφίᾳ κατισχύει ἡ ψῆφος τοῦ Προέδρου, τοῦθ' ὅπερ μόνον ἐπὶ φανεραῶς ψηφοφορίας εἶναι νοητόν. Βλ. καὶ ἄρθρ. 19 § 4 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1/1977 Κανονισμοῦ τῆς 'Ι. Συνόδου. 'Ἐννοεῖται ὅτι ἡ περὶ ἐγκρίσεως τῆς προτάσεως διεξαγωγῆς μυστικῆς ψηφοφορίας ψηφοφορία δέον νὰ εἶναι φανερά. Πρῶτως προβλέπεται μυστικὴ ψηφοφορία εἰς τὰς περιπτώσεις τῶν ἄρθρων 14-15, 21 § 2-3, 22 § 3, 24 § 3, 25 § 1, 71 § 3 τοῦ Ν. 590/77.

46. Βλ. περὶ τοῦ τρόπου λήψεως ἀποφάσεων καὶ τῆς ἀπαιτουμένης πλειονοψηφίας Πατρ. Σερβίας ἄρθρ. 60 § 2, Πατρ. Ρουμανίας ἄρθρ. 14 § 2, Πατρ. Βουλγαρίας ἄρθρ. 117 § 1, 'Εκκλησία τῆς 'Ελλάδος ἄρθρα 6 § 3, 15 § 2, 24 § 3, 25 § 1 τοῦ Ν. 590/1977. Σημαντικὴ εἶναι ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρ. 6 § 3 ἐδ. β', καθ' ἣν ἐπὶ ζητημάτων θεμελιώδους κατὰ τὴν κρίσιν τῆς 'Ι.Σ.Ι. σημασίας καὶ σπουδαιότητος διὰ τὴν 'Εκκλησίαν, ὡς τῆς ἐπι-

τῆς περιπτώσεως νομίμου κωλύματος, ἡ προεδρία ἀνήκει εἰς τὸν Προκαθήμενον ἐκάστης Ἐκκλησίας, ἔχομεν ἐνταῦθα ἓν, καὶ οὐχὶ τὸ μόνον, προνόμιον αὐτοῦ. Πέρα τοῦ προνομίου τούτου ὑπενθυμίζονται τὰ ηὑξημένα δικαιώματα αὐτοῦ ὡς πρὸς τὴν σύγκλησιν τῆς Ἱεραρχίας, ἰδίως ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ἐκτάκτου συγκλήσεως, ἐφ' ἧς εἰς οὐδὲν καταστατικὸν ἀνευρίσκεται διάταξις ἐπιτρέπουσα τὴν αὐτόματον συγκρότησιν τῆς συνόδου, ἐὰν ὁ Προκαθήμενος κωφεύσῃ εἰς σχετικὴν αἴτησιν τοῦ νομίμου ἀριθμοῦ μελῶν⁴⁷. Τέλος ἐν τῇ Σερβικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ μόνον ἐν αὐτῇ, ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ Πατριάρχου, ἔστω καὶ ἂν οὗτος προσηκόντως ἐκπροσωπεῖται, κωλύεται ἡ σύνοδος νὰ ἀσκήσῃ νομοθετικὰ ἔργα⁴⁸. Ἀλλὰ καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Προκαθήμενος ἐκάστης Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας ἀποτελεῖ, ἂν ὄχι πάντοτε de jure συμφώνως πρὸς τὰς καταστατικὰς αὐτῆς διατάξεις, πάντως de facto, τὸ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν συνδικῶν ἀποφάσεων ἀρμόδιον ὄργανον⁴⁹, δὲν στερεῖται σημασίας διὰ τὴν ἐξεταζομένην ἄποψιν. Ἐν ὄψει τῶν δεδομένων τούτων καταλήγομεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ ρόλος τοῦ Προκαθήμενου ἐκάστης Ἐκκλησίας εἶναι λίαν σημαντικὸς καὶ κατὰ πολὺ ὑπερβαίνει τὰ συνήθη πλαίσια τῶν ἐξουσιῶν τοῦ Προέδρου μιᾶς τοιαύτης συνελεύσεως, ὅστις ὀφείλει νὰ εἶναι *primus inter pares*.

Τὸ τελευταῖον μέρος τῶν παρατηρήσεών μου, εἰς τὸ ὅποιον ἔνεκα τῆς σπουδαιότητός του ἐπεφύλαξα τὴν θέσιν ταύτην, ἀφιεροῦται εἰς τὰς ἀρμοδιότητας τῆς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας καὶ τὴν σχέσιν αὐτῶν πρὸς ἐκεῖνας τῆς Διαρκοῦς Συνόδου.

βολῆς ποινῆς ἀφορισμοῦ καὶ τῆς ἀσκήσεως κατ' ἐκκλησιαστικὴν οἰκονομίαν συγκαταβάσεως καὶ ἐπιεικείας τῆς Ἐκκλησίας, αἱ ἀποφάσεις λαμβάνονται διὰ πλειοψηφίας τῶν 2/3 τοῦλάχιστον τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν τῆς Ἱεραρχίας.

47. Κατὰ τὸ ἀρθρ. 6 § 1 τοῦ Ν. 590/1977 ὁ Πρόεδρος τῆς Ι.Σ.Ι. ὑπέχει κανονικὴν εὐθύνην, ἐὰν παραλείψῃ νὰ συγκαλέσῃ τὴν Ἱεραρχίαν. Ἡ αὐτοδικαία ὁμως σύγκλησις δὲν προβλέπεται ἐν τῷ νόμῳ, ὡς ἐν τῷ ἀρθρῳ 7 § 1 τοῦ σχεδίου Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς διὰ τοῦ Ν.Δ. 4243/1962 συσταθείσης Κληρικολαϊκῆς Ἐπιτροπῆς. Ἐπομένως μόνον ὡς παράλειψις ὀφειλομένης νομίμου ἐνεργείας δύναται νὰ προσβληθῇ δι' αἰτήσεως ἀκυρώσεως ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας. Εἶναι ὁμως αὐτονόητον ὅτι ἡ λύσις αὕτη ἐλαχίστην πρακτικὴν ἀξίαν ἔχει, ἀκόμη καὶ ἂν συντηθεῖν πᾶσαι αἱ νόμοι προθεσμιαί.

48. Κατὰ τὸ ἀρθρ. 2 § 1 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1/1977 Κανονισμοῦ τῆς Ἱ. Συνόδου διὰ τὴν ἀναπλήρωσιν τοῦ Προέδρου ὑπὸ τοῦ Ἀντιπροέδρου ἢ περαιτέρω ὑπὸ τοῦ ἐπομένου τῇ τάξει Ἀρχιερέως ἀπαιτεῖται ἐξουσιοδότησις τοῦ πρώτου. Ἀλλ' ἡ διάταξις αὕτη ἠκυρώθη διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 960/1978 ἀποφάσεως τοῦ Σ. τ. Ε. ὡς ἐκδοθεῖσα καθ' ὑπέροβασιν τῆς ἐξουσιοδοτήσεως.

49. Ἐν τοῖς Πατρ. Ρουμανίας (ἀρθρ. 30) καὶ Βουλγαρίας (ἀρθρ. 112) ὀρίζεται ρητῶς ὅτι ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἀνήκει εἰς τὸν Πατριάρχην. Κατὰ τὰς καταστατικὰς νομοθεσίας Σερβίας (ἀρθρ. 59) καὶ Ἑλλάδος (ἀρθρ. 9 § 1 ἐδ. α' τοῦ Ν. 590/1977) ἀντιθέτως αἱ ἀποφάσεις τῆς Ἱεραρχίας ἐκτελοῦνται ὑπὸ τῆς Διαρκοῦς Συνόδου. Πρβλ. ὁμως καὶ ἀρθρ. 9 § 3 Ν. 590/1977.

Τὰ καταστατικά τριῶν ἐκ τῶν ὑπὸ ἐξέτασιν Αὐτοκεφάλων 'Εκκλησιῶν, ἤτοι τῆς Σερβίας, τῆς Ρουμανίας καὶ τῆς 'Ελλάδος, ρητῶς χαρακτηρίζουν τὴν Σύνοδον τῆς 'Ιεραρχίας ὡς τὸν ὑπατον φορέα τῆς ἐν αὐταῖς διοικητικῆς ἐξουσίας, ὑπὸ πᾶσαν μορφήν⁵⁰. 'Εξαιρέσειν ἀποτελεῖ ἡ Βουλγαρικὴ 'Εκκλησία, ἐνθα ἡ ἄσκησις τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας, τοῦλάχιστον κατὰ τὸ σημαντικώτερον μέρος, ἐπιφυλάσσεται εἰς τὴν Κληρικολαϊκὴν Συνέλευσιν⁵¹. 'Αλλὰ καὶ ἐν τῷ Σερβικῷ Πατριαρχεῖῳ περιορίζεται σημαντικῶς ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία τῆς 'Ιεραρχίας διὰ τῆς παροχῆς τῆς ἐν λόγῳ ἐξουσίας ἐπὶ θεμάτων διοικητικῶν, μάλιστα δὲ οἰκονομικῶν, εἰς τὴν Πατριαρχικὴν Συνέλευσιν⁵². Εἰς τὰς λοιπὰς δύο 'Εκκλησίας τὸ γενικὸν πλαίσιον, ἐντὸς τοῦ ὁποῦ ἀναπτύσσεται ἡ νομοθετικὴ δραστηριότης τῆς Συνόδου περιλαμβάνει τὴν αὐθεντικὴν ἐρμηνείαν τῶν κειμένων κανονικῶν διατάξεων ὡς καὶ τὴν θέσιν κανόνων δικαίου ἀναφερομένων εἰς πάσας τὰς ἐκφάνσεις τοῦ βίου τῆς 'Εκκλησίας⁵³.

Καθ' ὅσον νῦν ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν, ἡ 'Ιεραρχία ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τῆς πλειονότητος τῶν Καταστατικῶν ὡς ἀνώτατος φορεὺς αὐτῆς εἰς διάφορον ὅμως ἐκάστοτε ἕκτασιν. Στενότερα εἶναι τὰ ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας τιθέμενα ὅρια, διότι παρ' ἡμῖν ἡ Σύνοδος αὕτη ἀποφαίνεται ἐπὶ αἰτήσεων ἀναθεωρήσεως κατὰ τελεσιδικίων ἀποφάσεων ἐκδοθεισῶν ἐναντίον πρεσβυτέρων διακόνων ἢ μοναχῶν⁵⁴. 'Ὁσαύτως ἐπιβάλλει τὸν προσωπικὸν ἀφορισμόν. Εὐρύτερα διαγράφονται τὰ ὅρια ταῦτα ἐν Ρουμανίᾳ, ἐνθα δικάζει εἰς ἀ' καὶ τελευταῖον βαθμὸν πάντα τὰ ἀδικήματα τῶν μελῶν τῆς, ἐνεργοῦσα παραλλήλως καὶ ὡς ἀκυρωτικὸν δικαστήριον⁵⁵. Σημαντικῶς εὐρύτερα εἶναι τέλος τὰ πλαίσια ταῦτα εἰς τὰς λοιπὰς δύο 'Εκκλησίας (Σερβίαν καὶ Βουλγαρίαν), διότι ἐνταῦθα ἡ 'Ιεραρχία εἶναι ἐπιφορτισμένη ἐπὶ πλεόν μετὰ τὴν ἄρσιν διοικητικῆς φύσεως διαφορῶν, προκυπτου-

50. Βλ. Πατρ. Σερβίας ἀρθρ. 57, Πατρ. Ρουμανίας ἀρθρ. 9, 'Εκκλ. τῆς 'Ελλάδος ἀρθρ. 3 § 1 Ν. 590/1977.

51. "Αρθρα 6, 8, 9, 108, 126 καὶ 128.

52. "Αρθρ. 69 ἀριθ. 9, 12-14, 22, 24, 25 ἐν συνδυασμῷ πρὸς ἀρθρα 81 καὶ 90.

53. Πατρ. Ρουμανίας ἀρθρ. 10 ἐδ. δ', κα', 'Εκκλ. τῆς 'Ελλάδος ἀρθρα 4 ἐδ. ε', ια', 11 § 2, 36 § 6, 37 § 2, 38 § 2, 39 § 10, 41 § 3, 42 §§ 4-5, 45 §§ 4-5, 46 § 2, 59 § 1 καὶ 67 Ν. 590/1977.

54. "Αρθρ. 4 ἐδ. ι' Ν. 590/1977. 'Επιπροσθέτως ἡ ἐφαρμογὴ τῆς διατάξεως ταύτης, ἣτις ἀποτελεῖ καινοτομίαν τοῦ νέου Καταστατικοῦ Χάρτου, προϋποθέτει τὴν διὰ τροποποιήσεως τοῦ νόμου περὶ 'Εκκλησιαστικῶν Δικαστηρίων (Ν. 5383/1932) ρύθμισιν τῶν σχετικῶν διαδικαστικῶν λεπτομερειῶν. Προκειμένου περὶ τῶν 'Αρχιερέων ἰσχύει ἡ διάταξις τοῦ ἀρθρ. 44 § 2 τοῦ αὐτοῦ νόμου, δι' ἧς παρέχεται τὸ ἐνδίκον μέσον τοῦ ἐκκληίου ἐνώπιον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κατὰ τελεσιδικίων ἀποφάσεων ἐπιβαλλουσῶν ποινὴν ἀργίας, ἐκπτώσεως ἀπὸ τοῦ θρόνου ἢ καθαιρέσεως.

55. "Αρθρα 10 ἐδ. ι' καὶ ια' καὶ 152. Βλ. καὶ Μητρ. Κίτρους Βαρνάβα Γζωρτζάτου, 'Ἡ δικονομία τῆς 'Ορθοδόξου 'Εκκλησίας τῆς Ρουμανίας, ἐν 'Αθήναις 1973.

σών ἐκ τῆς δραστηριότητος ἐτέρων φορέων ἐκκλησιαστικῆς διοικητικῆς ἐξουσίας⁵⁶.

Ὁ τρίτος καὶ τελευταῖος τομεὺς τῆς ἐν εὐρείᾳ ἐννοίᾳ διοικητικῆς ἐξουσίας εἶναι ἡ ἀσκήσις τῆς *stricto sensu* διοικήσεως. Ἐπ' αὐτοῦ γενικεύοντες τὴν περιπτωσιολογικὴν ἀπαρίθμησιν τῶν ἐπὶ μέρους νομοθεσιῶν καὶ τῶν τεσσάρων Ἐκκλησιῶν, ἐπιφυλασσομένης τῆς λειτουργίας εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Ρουμανίας τῆς Ἐθνικῆς Ἐκκλησιαστικῆς Συνελεύσεως, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ κεντρικὸν ὄργανον «διὰ πᾶν οἰκονομικοδιοικητικὸν θέμα»⁵⁷, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι ἡ Ἱεραρχία ἔχει ἀρμοδιότητα ἐπὶ πάντων τῶν σημαντικῶν δι' ἐκάστην Ἐκκλησίαν ζητημάτων, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ἡ ἀνάδειξις τοῦ Προκαθημένου καὶ κατὰ κανόνα τῶν ἐπισκόπων, ἡ ἐκλογή τῶν μελῶν ἐτέρων κεντρικῶν διοικητικῶν ὀργάνων, ἡ σύστασις γενικῆς φύσεως ἐκκλησιαστικῶν ἰδρυμάτων, ἡ ἀσκήσις τῆς ἀνωτάτης ἐποπτείας ἐπὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως κλπ⁵⁸.

Ἐρευνητέα εἶναι ἀκολούθως ἡ σχέσις τῶν δύο κύκλων ἀρμοδιοτήτων, τ.ἔ. τῆς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας καὶ τῆς Διαρκοῦς Συνόδου. Δύο νομοθεσίαι (ἡ σερβικὴ καὶ ἡ βουλγαρικὴ⁵⁹) διακρίνουν ἀπολύτως σαφῶς τὰς δύο ἀρμοδιότητας, περιέχουσαι ἀπαρίθμησιν τῶν ἀντικειμένων ἐκατέρας. Ἡ ρουμανικὴ νομοθεσία ἀναθέτει εἰς τὴν Διαρκῆ Σύνοδον τὴν ἐνάσκησιν τῶν ἀρμοδιοτήτων τῆς Ἱεραρχίας, καθ' ὃν χρόνον ἡ τελευταία δὲν λειτουργεῖ, ἐξαιρουμένων ὠρισμένων ἔργων ἀνηκόντων εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν τῆς Ἱεραρχίας ἀρμοδιότητα⁶⁰. Τὸ ἐλληνικὸν καταστατικὸν ἀκολουθεῖ μικτὸν σύστημα. Ἐπαναλαμβάνει ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὴν ἀνωτέρω διάταξιν τοῦ ρουμανικοῦ καταστατικοῦ, ἀλλ'

56. Πατρ. Σερβίας ἀρθρ. 69 ἀριθ. 26-28, Πατρ. Βουλγαρίας ἀρθρα 108 ἀριθ. 12, 16 καὶ 18, 113, 180, 194 καὶ 200.

57. Ἄρθρα 19 καὶ 20.

58. Πατρ. Σερβίας ἀρθρα 42, 69, 90 § 1, 111, 226, 230, 231, 234, Πατρ. Ρουμανίας ἀρθρα 10, 32, 76, 82, 131, 197, 198, 204, Πατρ. Βουλγαρίας ἀρθρα 7, 18, 20, 21, 23, 25, 32, 36, 39, 43-45, 49-51, 55, 59, 65, 84, 98, 100, 102, 104, 108, 110, 136, 138, 144 § 20, 145, 146 §§ 3-4, 148, 171, 213, 222, 224, 225, 228 καὶ 235, Ἐκκλ. τῆς Ἑλλάδος ἀρθρα 4, 10 §§ 2 καὶ 5, 12 § 2, 17 § 1, 18 §§ 3-4, 21 §§ 2-3, 22 § 3, 24-26, 71 § 2.

59. Πατρ. Σερβίας ἀρθρ. 70, Πατρ. Βουλγαρίας ἀρθρ. 110.

60. Ἄρθρ. 16. Κατ' αὐτὸ ἡ Διαρκὴ Σύνοδος δὲν ἔχει ἀρμοδιότητα ἐπὶ θεμάτων διορθοδόξων σχέσεων, ἐκλογῶν Πατριάρχου, Μητροπολιτῶν καὶ Ἐπισκόπων, ἐκκλησιαστικῶν ποινικῶν υποθέσεων. Στερεῖται ἐπίσης τοῦ τεκμηρίου τῆς ἀρμοδιότητος τῆς Ἱεραρχίας καὶ δὲν ἔχει τὴν ἐξουσίαν αὐθεντικῆς ἐρμηνείας τῶν διατάξεων τῆς καταστατικῆς νομοθεσίας. Περαιτέρω τὸ αὐτὸ ἀρθρον ἐπιβάλλει ἕνα ἀκόμη περιορισμὸν. Ἐπὶ ὠρισμένων ζητημάτων πίστεως καὶ λατρείας ὡς καὶ ἀσκήσεως νομοθετικῆς ἐξουσίας ἔχει ἡ Διαρκὴ Σύνοδος ἀρμοδιότητα μόνον ἐπὶ κατεπειγουσῶν περιπτώσεων, τῶν ἀποφάσεών της ὑποκειμένων εἰς τὴν ἔγκρισιν τῆς Ἱεραρχίας.

έπιπροσθέτως περιλαμβάνει και κατάλογον τῶν ἰδιαιτέρων ἀρμοδιοτήτων τῆς Διαρκοῦς Συνόδου⁶¹. Ἐντυπωσιακὸς εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν διατάξεων, διὰ τῶν ὁποίων παρέχεται εἰς τὴν Δ.Ι.Σ. νομοθετικὴ ἐξουσία⁶², στηριζομένη ἐπὶ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ θρησκεία τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδ. Ἐκκλησίας εἶναι ἐπικρατοῦσα ἐν Ἑλλάδι καὶ ἔχει τὸν χαρακτῆρα Ν.Π.Δ.Δ. Ἡ κανονιστικὴ δὲ αὐτῆ ἀρμοδιότης τῆς Διαρκοῦς Συνόδου ἐπὶ ὀλίγων μόνον μείζονος σημασίας θεμάτων τελεῖ ὑπὸ τὴν ἔγκρισιν τῆς Ι.Σ.Ι. Τὸ ὑπὸ τῶν δύο τελευταίων Ἐκκλησιῶν ἀκολουθούμενον σύστημα ρυθμίσεως παρέχει ἐν σημαντικῶν πλεονέκτημα καὶ ἐν ἐξ ἴσου σημαντικῶν μειονέκτημα. Τὸ πρῶτον συνίσταται εἰς τὴν καλυτέραν καὶ ἰδίως ἄνευ καθυστερήσεων διεξαγωγῆν τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως. Τὸ δὲ ἀντίστοιχον μειονέκτημα εἰς τὸν κίνδυνον παραλείψεως κατὰ τὴν κατάρτισιν τῆς ἡμερησίας διατάξεως μελλούσης νὰ συνέλθῃ Ἱεραρχίας ἐκκρεμῶν θεμάτων ἀνηκόντων εἰς τὴν (ὄχι ἀποκλειστικὴν) ἀρμοδιότητα αὐτῆς πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς εἰσαγωγῆς τούτων πρὸς συζήτησιν εἰς τὴν Δ.Ι.Σ. εἴτε ἀκόμη καὶ τῆς σκοπίμου παραμελήσεως συγκλήσεως τῆς Ἱεραρχίας⁶³ καὶ τοιουτοτρόπως τῆς συγκεντρώσεως εἰς χεῖρας περιωρισμένου ἀριθμοῦ προσώπων ἀρμοδιοτήτων ἀνηκουσῶν εἰς πολυμελὲς ὄργανον.

61. Ἄρθρ. 9 Ν. 590/1977. Ἐν τῇ § 2 τοῦ ἄρθρου τούτου δρίζεται ὅτι καθ' ὃν χρόνον δὲν συνεδριάζει ἡ Ι.Σ.Ι., ἡ Δ.Ι.Σ. ἀσκεῖ τὰς ἀρμοδιότητας ἐκείνης πλὴν τῆς ἐκλογῆς Ἀρχιεπισκόπου καὶ Μητροπολιτῶν, τῆς ἐπιβολῆς τῆς ποινῆς τοῦ ἀφορισμοῦ, τῆς ἐκδικάσεως αἰτήσεων ἀναθεωρήσεως κατὰ τελεσιδικίων καταδικαστικῶν ἀποφάσεων (βλ. ἀνωτ.) καὶ τῆς ἐκδικάσεως ἐνστάσεων ἐν σχέσει πρὸς τὸν κατάλογον τῶν πρὸς Ἀρχιερατεῖαν ἐκλογίμων. Δὲν ἐξαιρεῖται ρητῶς ἡ ἄσκησις ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας, συγκαταβάσεως καὶ ἐπιεικείας τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' οὐδεμία δικαιολογεῖται ἀμφιβολία ὅτι ἡ παράλειψις ὀφείλεται εἰς ἀβλεψίαν, διότι, κατὰ τὸ ἄρθρ. 6 § 3 τοῦ αὐτοῦ νόμου, ἐπὶ τῶν ζητημάτων τούτων «αἱ ἀποφάσεις λαμβάνονται διὰ πλειοψηφίας τῶν 2/3 τοῦλάχιστον τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν τῆς Ἱεραρχίας». Πέρα τῶν ἐν ἄρθρῳ 9 ἀναφερομένων εἰδικῶν ἀρμοδιοτήτων ἡ Δ.Ι.Σ. ἀσκεῖ καὶ τὰς προβλεπομένας ὑπὸ τῶν ἄρθρων 6 §§ 1-2, 10 § 2, 12 § 2, 15 § 6, 16 § 1, 20, 21 § 1, 22 §§ 1-2, 23 § 2, 34 §§ 2, 4-6, 37 § 7, 39, 40, 41 § 1, 46 §§ 3, 5, 47 § 2, 51 § 1, 55, 56 § 1, 57 § 2, 58, 60, 63, 68 καὶ 71 § 1 τοῦ Ν. 590/1977.

62. Ἄρθρα 10 § 4, 29 § 2, 30, 35 § 3, 36 § 6, 37 § 2, 38 § 2, 39 § 10, 41 § 3, 42 §§ 2, 4-5, 43 §§ 1, 3, 45 §§ 4-5, 46 § 2, 49 § 2, 59 § 1, 65 § 2, 73 τοῦ Ν. 590/1977. Περὶ τῶν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα ἐγέννησεν εἰς τὸ παρελθὸν ἡ ἄσκησις τῆς κανονιστικῆς αὐτῆς ἀρμοδιότητος βλ. Σ. Τρωιάνοῦ σχόλιον ἐπὶ Σ. τ. Ε. 1584/1974 ('Ὀλομ.) εἰς Νομικὸν Βῆμα τ. 23 (1975) σ. 236-238. Βλ. καὶ τὰς προσφάτους ἀποφάσεις τοῦ Σ.τ.Ε. 960-961/1978 ('Ὀλομ.), ἐν αἷς ἐπιλύονται πολλὰ σχετικὰ θέματα. Πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἐκδόσεως κανονιστικῶν ἀποφάσεων ὑπὸ τῆς Ἱ. Συνόδου καθ' ὑπέρβασιν ἢ καὶ ἄνευ ἐξουσιοδοτήσεως, ἐθεσπίσθη διὰ τοῦ ἄρθρου 42 § 5 τοῦ Ν. 590/1977 ἡ προηγουμένη ἐπεξεργασία μέρους αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Ἀνωτάτου Ὑπηρεσιακοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐκκλησίας.

63. Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος ματαίωσις ἢ ἀναβολὴ τῆς τακτικῆς συνελεύσεως τῆς Ἱεραρχίας, ἥτις κατ' ἄρθρ. 6 § 1 Ν. 590/1977 συνέρχεται αὐτοδικαίως τὴν 1ην

Ἐν κατακλείδι ἐπιθυμῶ νὰ διατυπώσω ὡς τελικὸν συμπέρασμα τὴν ἀποψιν, ὅτι ναὶ μὲν ἡ Ἱεραρχία εὐρίσκεται κατὰ τὰς καταστατικὰς νομοθεσίας πασῶν τῶν Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν εἰς τὴν ἀνωτάτην βαθμίδα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως, ἀλλὰ ὅτι συγχρόνως ἐκδηλοῦται ἐν τῇ πράξει σαφῆς τάσις περιορισμοῦ ἐν τῷ μέτρῳ τοῦ ἐφικτοῦ τῶν ἀρμοδιοτήτων τῆς διὰ τῆς ὑποκαταστάσεως ἄλλων ὀργάνων εἰς τινὰ ἐκ τῶν ἔργων τῆς. Κατὰ τὴν γνώμην μου ἡ αἰτιολογία τοῦ φαινομένου τούτου δεόν νὰ μὴ ἀναζητηθῇ μόνον εἰς τὰς δυσχερείας γενικῶς, τὰς ὁποίας δημιουργεῖ ἡ λειτουργία καὶ ἡ ἐπὶ τρεχόντων ζητημάτων λήψις ἀποφάσεων ὑπὸ πολυμελῶν συλλογικῶν ὀργάνων, ὡς ἡ Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας τῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν. Τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο εἶναι πειστικὸν μόνον ἐν ὄψει τῆς παραλλήλου λειτουργίας μιᾶς ὀλιγομελοῦς Διαρκοῦς Συνόδου. Ἄλλ' εἰς τὰς περιπτώσεις τῆς ἀναθέσεως διοικητικῶν ἀρμοδιοτήτων, μάλιστα δὲ ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ τομέως, εἰς πολυμελῆ, κληρικολαϊκῆς συνθέσεως, ὄργανα ὁ ἐπιδιωκόμενος σκοπὸς εἶναι προφανής. Ἡ τοιαύτη δηλαδὴ ρύθμισις ἀποβλέπει εἰς τὴν διὰ τῆς πλαγίας θύρας ἐξασφάλισιν τῆς δυνατότητος ἐπεμβάσεων εἰς τὰ τῆς διοικήσεως καὶ διαχειρίσεως τῆς Ἐκκλησίας, ἐπεμβάσεων τὰς ὁποίας ὁ χωρισμὸς Κράτους καὶ Ἐκκλησίας, ὅστις κρατεῖ εἰς τὰς χώρας, ὅπου ἐμφανίζεται ἡ ρύθμισις αὕτη, δὲν ἐπιτρέπει. Ὡς πρὸς τὰ ἐν Ἑλλάδι κρατοῦντα δεόν νὰ ἐξαρθῇ, ὅτι ὁ Ἕλληνας νομοθέτης δὲν ἐξεδήλωσε τὴν τάσιν περιαιρέσεως τῶν κανονικῶν δικαιωμάτων τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας, μάλιστα δὲ ἐν τῷ νέῳ Καταστατικῷ Χάρτῃ τῆς Ἐκκλησίας, ἐν ᾧ καθιεροῦται εὐρὺς κύκλος ἀποκλειστικῶν ἀρμοδιοτήτων αὐτῆς.

¹ Οκτωβρίου ἐκάστου ἔτους, δὲν εἶναι εὐχερής, διότι πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται εἰδικὸς νόμος, τροποποιῶν τὴν ἀνωτέρω διάταξιν τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου.